

Radiografii paralele • 1

Cel mai deștept, cedează

Cezar Aanicăi
Universitatea Tehnică Iași, România

28 octombrie 2001

Una dintre atitudinile oribil de agresive cu care ne-am “pricopsit” după ‘89 este și “distinsa” *întrebare retorică*. Mass-media este invadată de astfel de adevărați profesioniști care ne dau lecții de sinteză și de evoluție politico-economico-socială. Dincolo de exclamația caragialeană, “*combate bine, mișelul*”, nu se mai întâmplă nimic. Zecile de mii de țuțeri receptori dau aprobator și grav din tigră, își mai trag alături încă un castron cu semințe și trec, printre altele, la disecții hiperbolice ale societăților germane, americane și japoneze și, după ce asudă din greu sub limbă, fac o mică pauză pentru audierea unui alt *talk show*, mai “combativ”, mai “autoritar”, mai “profesionist”, mai... Ducă-s-ar!

Și, totuși, sunt nevoit să recunosc acum că mi-e teamă și mie să nu fi căzut într-o astfel de plasă. Pentru cel care a trăit o suficient de lungă și de realistă durată în regimul anterior nu-i este dificil să realizeze simplitatea distorsionării percepției unei astfel de căderi în ridicol și ineficiență. Un aport deosebit la spălările de creier și de manipulari în masă l-a avut și încă îl mai are, din cumplită nefericire, celebra *limbă de lemn* de care nu vom scăpa prea ușor, oricâte șfichiuri ar plesni-o... “la sânge”.

Și în materialul de față și în viitoarele, dacă vor mai fi, voi încerca să evit pe cât posibil vorbe de dragul vorbeii, la fel cum încerc să fac și în gălăgiile mele curente, scrise sau vorbite, și declar că voi primi cu maximă deprimare sunete de țuțer, deși mă îndoiesc cu atâta realism cu cât sunt capabil să percep în prezent, că voi scrie pentru că vreau totuși să se schimbe ceva dacă nu spectaculos, cel puțin important la nivel de atitudine, de concepție, de motivație și de acțiune ale celor care-mi vor citi opiniile. Iar celor care zâmbesc la citirea acestor destăinuite speranțe le declar că mi-am lipit deja pe carcasa computerului caricatura lui Don Quijote sub care am scris cu roșu “*Așa nu!*”. Și îi mai rog pe aceștia să-mi accepte anticipat o *mea culpa* pentru inevitabilele retorisme care se vor fi strecurat în acizii personali, dar și eu, ca și alți 22 de milioane, am trăit și încă mai trăim în România zilei de azi.

Nici pe departe nu-mi propun deschiderea unui front de luptă. Nu acesta îmi este scopul. Inițial am încercat să mă rup de orice gen de politică și să-mi concentrez efortul chiar cu materialul inaugural strict în direcția cercetării din domeniul meu, cel puțin, pentru a încerca un gen de mapare a stadiului în care se află diverse subdomenii, cu speranța că astfel voi fi și eu părtaș la reconstrucția cel puțin a ceea ce se numea cândva spirit de echipă. Dar pentru că dramatismul cercetării în România este copleșitor, mi s-a părut a fi o impietate soră cu nesimțirea să urmez îndemnul lui Nichita despre cum să ne “lovim tâmpile de stele” când pâinea, curentul electric și apa caldă sunt produse de lux pentru profesori, medici, cercetători și mulți alții.

Și acum mai apar pe micile ecrane diverși experți în strategii continentale și mondiale și chiar și eu am niște amici care încep să povestească despre nu știu ce coalitii și mecanisme subversive supranaționale și internaționale al căror scop este distrugerea unui anumit sector politic, economic sau social de la noi. Evident, tot noi, ăștia mai sceptici, am fost catalogați nu de puține ori ca fiind orbiți de diversele acțiuni ale culturilor imperialiste, chiar paranoici, pentru că astfel de ipoteze le-am considerat de un ridicol infantil, mai ales când le arătam că nici nu știu ce ar mai fi putut distruge alții la cât (ne-)am distrus noi înșine cu propriile eforturi. Nu exclud nici pe departe posibilitatea intervenției unor forțe externe pentru diverse acțiuni de discreditare sau chiar de distrugere, dar catastrofa în care se află România în prezent, cel puțin, se datorează în principal doar nouă, românilor și poate că fiecare din noi purtăm o mică parte din vină. Mizeria zilelor prezente are, totuși, și ea misterele ei ce nu cred că vor putea fi dezlegate curând. Pentru că *nu se dorește*. De cine și de ce? Îmi este pur și simplu peste putință să răspund la așa ceva, deocamdată.

Cercetarea românească “...Era pe când nu s-a zărit, / Azi o vedem, și nu e...” Teribil de deprimantă nostalgie. Și este cumplit de dureros pentru mulți dintre noi să confirme că așa aberant cum era regimul comunist, s-a făcut uneori incredibil de mult și performant cu resursele atât de primitive de care se dispunea la momentul respectiv. Atât de puțin cât s-a făcut s-a aplicat, fără prea mare pompă și fală și cu o mediatizare minimă, deseori inexistentă. După 12 ani de speranțe deșarte, ani în care zeci și sute de lătrăi ajunși în funcții care mai de care mai pompoase și bănoase s-au declarat și încă se declară fani absoluți și luptători neîntinați și neabătuți pentru (re)considerarea ramurii de cercetare cel puțin peste nivelul de *penibil* ca rang social, acum aproape că s-a ales praful de cercetare. Nu mai există aproape nimic în toată țara, deși coroane de lauri se mai acordă frecvent “sprijinatorilor” și “binefăcătorilor” datorită cărora etc. etc. etc. *Cercetarea este practic distrusă în România, în majoritatea sectoarelor și se continuă distrugerea acesteia cu bună știință.* Ateliere și laboratoare în paragină, unele desființate sau vândute unor firme private de împachetat fum sau rumeguș, altele au creat chiar orfelinate canine sau crescătorii de găini! Dar cel mai grav fenomen este cel de discreditare continuă și de tratare ca paria a mii de cercetători din toată țara. Costurile necesare unei revigorări minimale a ramurii de cercetare vor înghiți cu siguranță sume uriașe și, probabil, cei responsabili care dirijează fondurile sunt foarte conștienți că decât să bagi puțini bani și sumele să fie absorbite imediat de diverși datornici, fără să vezi vreun rezultat concret, mai bine nu bagi deloc și lași ramura să moară. Adică un fel de eutanasiu, care, la urma urmei e și... ecologică, nu?

Se știe foarte bine că profesorii și medicii din România sunt categoriile cele mai defavorizate în prezent, din punct de vedere al nivelului de salarizare, de alocare a resurselor financiare pentru dotare, specializare și informare continuă etc. Recent, presa a preluat următorul comunicat al Guvernului: “*Grila de salarizare va fi promovată de guvern printr-o ordonanță de urgență. Modificări substanțiale vor fi făcute la salariile profesorilor universitari, care vor*

ajunge la 10 milioane de lei brut, și ale cercetătorilor, care vor fi de 9,5 milioane de lei brut. Restul salariilor vor fi mărite cu procente mai mici. [...] Noua grilă intră în vigoare de la 1 ianuarie 2002, iar proiectul de buget va fi rectificat anul viitor, prin includerea sumelor necesare majorărilor salariale, fără însă a preciza când se va întâmpla acest lucru.” De ani de zile profesorii și medicii sunt duși cu zăhărelul pe diverse motive care mai de care mai minuțios inventate, iar acum, în timp ce bugetul se află în dezbateri în Parlament, Guvernul comunică public o “sentință” de un penibil și grosolanie fără margini și mai ales de o crasă lipsă de respect la adresa celor care ar trebui să beneficieze de mult așteptata decizie. Ceea ce șochează în primul rând este faptul că aproape ți se spune în față: “Dom’le, nu vezi că ne încurci? Poate te apuci și tu de minerit sau de grădinărit că numai din vârf de pix nu se mănâncă!”

Știe mai toată lumea că legea spune că învățământul ar trebui să beneficieze de minimum 4% din PIB, dar niciodată nu s-a aplicat procentul cu pricina, ci s-au adunat până la 4% diverse alte *promisiuni* de surse extrabugetare cu care s-au luat ochii publici și nu știu de ce anul acesta s-ar proceda altfel când există o așa de veche experiență. Dacă învățământul a mai avut parte de o finanțare cvasi-regulată cu toată subțirimea ei, cercetarea a fost pur și simplu uitată, sumele alocate nepermițându-le nici să utilizeze toaletele în mod normal.

Universitățile sunt declarate prin statutul lor de funcționare ca “*instituții de cercetare și învățământ*”, dar asta a rămas doar pe hârtie. Ceea ce a contat și contează încă în prezent este numai și numai norma didactică. În anii trecuți a fost o intenție din partea unui președinte de Consiliu Superior al Cercetării Științifice Universitare să se introducă o așa zisă normă de cercetare, neobligatorie, dar care să aibă caracter independent și încurajantă de o finanțare cu cel puțin 50% mai mare decât norma didactică și la fel de independentă. Se pare că ideea a murit înainte de a se naște, pentru că este deja o blasfemie să se aducă vorba de o astfel de propunere, primele urlete care aproape că-ți explodează în timpan și acum sunt “*De unde bani!?*”

De unde?! Păi, simplu. În primul rând dacă s-ar face o analiză a distribuției universităților finanțate de către stat s-ar consta că avem un număr mai mare de astfel de instituții chiar și decât Marea Britanie, dar la o populație de 3 ori mai mică. O astfel de inflație de universități exprimă cât se poate de clar că nu contează calitatea pregătirii, ci cantitatea, adică se aplică exact prostia pe care a făcut-o Occidentul atâta timp și s-a dovedit a fi un eșec lamentabil - învățământul universitar de masă - și nu m-ar mira nici pe departe să aflu în viitorul foarte apropiat de o Universitate de Astrofizică la Ciorogârla, finanțată, evident, tot de către stat. Este clar că politicul a făcut și continuă să facă oribile compromisuri cu viitorul.

O a doua sursă de fonduri, cel puțin, care reprezintă poate cel mai grav aspect al prostituției acceptate tacit de ambele tabere (pentru că este în fapt o luptă, chiar dacă fără sens) este așa numita “*competiție de granturi*” la nivel național lansată fie de către Ministerul Cercetării și Tehnologiei, fie de către alte organisme de cercetare ale statului, competiții care nu sunt altceva decât niște caricaturi penibile lansate cu scopul satisfacerii diverșilor politrucci obedienți. Ce sunt aceste granturi și cum se acordă știe mai toată lumea, dar puțini au curajul să vorbească deschis. Documentele pe baza cărora se întocmesc propunerile de cercetare se schimbă de la un an la altul (e și aici o strategie ca nu cumva să mai împingi spre analiză încă o dată refuzul anterior) și mai întotdeauna se face publică data limită de predare a dosarelor cu maximum o lună înainte - și nu vreau să comentez tâmpeniile ce trebuie declarate în dosarul cu pricina, ca să nu mai spun și de ce alte fantezii de documente mai trebuie atașate (extrase contabile ale unității de cercetare, declarații de neurmărire fiscală ș.a.). Documentele în 5 (cinci) exemplare se depun *numai* la București și numai *după* ce se obțin vreo 20 de semnături pe o hârtie anexată proiectului ca pagină de gardă și pe care este scrisă doar o singură frază: “*Se*

propune înaintarea cu prioritate către secretariatul CNCSIS” (de exemplu). Cât despre comisie trebuie menționat că numai femeia de serviciu și portarul lipsesc de la semnături, în rest toată își dă cu acordul dacă ideea ta de cercetare e validă.

Și după aceea aștepti și aștepti și trece *aproape un an* și când crezi că ai uitat de proiect sau numai ce realizezi că ar fi trebuit să fi predat deja o primă fază de contract, primești fie un răspuns verbal de la un oarecine, fie un plic nesemnat, netimbrat cum că vă mulțumim pentru participare și vă așteptăm la anul și la mulți ani. De fapt, pentru unele tipuri de granturi procedura de evaluare este cam așa: dosarele revin de la București în niște comisii fantomă la universitatea de la care au plecat și se punctează după ureche și după cât de frumos te-ai purtat cu diverse persoane sus-puse. Pentru altele, cum sunt cele ale MCT-ului, nu mai vine nici un răspuns pentru că, de fapt, sunt niște “concursuri” pentru care era nevoie de concurență din provincie ca să se poată justifica, eventual, din ce număr mare *dă dăștepti* co-naționali au fost selecționate proiectele super-geniale. Și este foarte simplu să se analizeze, de exemplu, arhiva cu numele beneficiarilor de astfel de proiecte ale MCT (www.mct.ro) și raportul sumelor alocate și vă veți întreba la fel ca mine (adică... retoric!) când au timp niște rectori, deputați și chiar miniștri să mai facă și cercetare, că eu adun niște zile de activitate de-ale lor și-mi depășesc anul terestru ca durată. Deși cred că este inutil, țin totuși să menționez că multe din proiectele de cercetare depuse și de mine și de mulți colegi ai mei și care au fost tratate cu sictir profund în țară au fost apreciate aproape imediat în SUA, Spania, Franța, Marea Britanie ș.a.

Cam acestea ar fi fondurile disponibile primare. Și dacă imaginea nu e prea clară în ce privește decapitarea cercetării, iată încă un exemplu de discreditare oficială a acesteia și de învrăjpire între colegi - *divide et impera*, nu?

Anul acesta s-a aprobat o ordonanță de urgență a Guvernului care scutește de impozit pe programatori și administratori de rețele de calculatoare pentru că ei fac... *cercetare* în domeniu. Decizia disperată a Guvernului de a reduce hemoragia de creiere în Vest l-a aruncat de fapt în brațele ridicolului. Dar poate că, vorba aia, “*gura păcătosului...*” Eu unul sunt ferm convins că softiștii *nu vor reuși* în veci să facă *cercetare fără ingineri, medici* și alți “păcătoși” ca noi cum, de altfel, nici noi nu prea putem în ziua de azi fără ei. Și nici pe departe nu se poate vorbi de o nouă dilemă de tipul celei cu oul și găina. Atunci? Or fi având softiștii ăștia ceva mai mulți mușchi pe creier și de care nici măcar medicii să nu fi aflat până acum?!

Chiar dacă pare stupid și aparent irațional, voi continua să susțin că una din cauzele fundamentale care a dus la prăbușirea sistemului economic și, în particular, a cercetării științifice românești este greșeala noastră, poate chiar a tuturor românilor, de a ne fi fost atât de greu de desprins de trecut cu fruntea sus și să reușim epurarea funcțiilor principale ale societății (în mod special cele din sectorul educației) de foștii securiști, informatori și politrucii obedienți care sunt menținuți în continuare în inadmisibil de multe posturi cheie. Un fost colaborator al Securității nu are ce căuta în învățământ și în cercetare, nu poate reprezenta în nici un caz un model moral și etic, ca să nu mai spun de reper profesional, pentru nimeni, cu atât mai mult pentru el însuși. Dar ei știu asta și de aceea refuză pe toate căile să plece pentru că de acolo, din acele funcții... se modelează foarte ușor creiere și coloane (ne)vertebrale și e foarte important să-ți faci urmași. Si ei speră (și de prea multe ori chiar reușesc) să mai spele creiere și acum, în pragul mileniului al treilea. Și sunt exemple de astfel de obediențe cu carul.

Răul creat și cultivat de acești foști colaboratori securiști este imens. Ei practic aproape că dețin monopolul pe informație și blochează totul dacă nu le iese nimic. Tot “datorită” acestora se modifică frecvent criteriile de promovare și mulți dintre aceștia evaluează după “cum vor mușchii lor” candidaturile la diverse titluri. Și cum naiba să nu ramâi cel puțin cu un gust amar

când vezi că ți se pune (sau nu!) apostila de “deștept” de către unul care nu are nici măcar 10% din condițiile pe care ți le cere ție ca să le îndeplinești? Cum naiba să nu te sufoci când vezi cum zeci de directori susțin ca pe bandă rulantă teze de doctorat de 3-400 de pagini în domeniul ingineriei construcțiilor, de exemplu, în care găsești cu greu 4-5 (patru-cinci!!!) relații matematice și acelea niște inegalități. Ce naiba îi trebuie unui director în pragul pensiei doctorat? E clar că și prostituția intelectuală are la bază foamea, cu sau fără accente paranoice. Lipsa unor reacții firești ale martorilor la astfel de aberații ce perpetuează și amplifică gigantic astfel de gesturi pare, până la un anumit nivel, explicabilă și, culmea, chiar rațională. Dar până când? Încotro ne îndreptăm? Poate cineva anticipa? George Orwell dacă ar mai fi trăit s-ar fi dat bătut și el, cu siguranță.

Cu riscul repetiției, susțin că tot acest cataclism a fost generat de refuzul nostru de a ne curăța trecutul și chiar și pe noi înșine. Clar, scurt, fără reticențe și acțiuni revanșarde. Ne-au lipsit luciditatea și fermitatea pentru o astfel de reușită și refuz să cred într-o amprentare genetică a noastră, a românilor. Securității au fost ceva mai eficienți de data asta. Dar aceasta a fost o luptă doar, iar bătălia finală nu vor reuși să o câștige vreodată. Și eu mă mai amăgesc din când în când că în ‘89 Revoluția abia a început! Ca să-mi mai treacă amarul...

Este foarte simplu să compari - de exemplu, “*în timp ce la noi așa și pe dincolo..., țările nordice alocă între 9 și 11% din PIB (și ce PIB!!!) pentru cercetare și învățământ*” -, dar viața nu se rezumă numai la acces liber, rațional și (aproape) nelimitat la știință, cultură sau bunuri materiale. Unii din noi, care mai suntem încă acasă, mai știm cam ce și cum am vrea să fie o societate cvasi-normală. Cu aceeași durere cu care un handicapat motor privește piscurile muntelui, privim diversele reclame la bunuri casnice firești, la cărți de specialitate, la invitații la conferințe ș.a. ș.a., toate aproape imposibil de atins. Și nu ne e bine deloc atunci când zeci și sute de studenți ne întrebă obsedant ce naiba mai căutăm aici dacă știm și putem mai mult și căroră ne este uneori imposibil să le explicăm că oriunde vor fugi, niciodată nu vor putea fugi de ei înșiși, că sunt unele lucruri pe care nu le vor putea lua niciodată cu ei și după care vor tânji întreaga viață, dar că, oarecum paradoxal, e cu mult mai ușor să *trăiești* cu lipsa acestora, decât cu prezența lor. Și mai ales că *a trăi* este un verb căruia românul de rând i-a uitat sensul real și profund și l-a substituit rapid și dureros de simplu cu *a supraviețui*, întocmai ca afganii de azi.

Nici acum nu pot uita și nici nu-mi prea pot explica țipătul miștocăresc, dar șocant de sincer, al unui venerabil profesor (și, culmea!, foarte plimbat prin străinătate) în care mi se cereau aproape inchizitorial explicații de cum îmi permit “*să cred că mă poate plăti cineva cu 1000 de dolari pe lună doar pentru ca să-mi pregătesc o teză de doctorat sau nu știu ce fantezii științifice?!*”. Și asta se întâmpla în... 1997! Eram cât pe ce să-i repet vorba unui politruc comunist - “*există posibilități care se poate, posibilități care nu se poate și posibilități de care te izbești*”. Și azi mă uit la el cum tot nu realizează cât de mare a fost “izbeala” pe care a luat-o respectivul când a văzut cum i se “topesc” pe rând, în Vest, mai tinerii colegi, pentru simplul motiv că acolo “*există posibilități care se poate*”. Și cât de mari sunt bușelile pe care le luăm acum noi, cei rămași aici, din partea acestor frustrați intelectual și temporal.

Am încercat să le explic celor de acasă cât de aproape disperată este Marea Britanie pentru că tot mai mulți cercetători emigrează în SUA, cam aproape din aceleași motive pentru care pleacă și românii de acasă (dar ce diferențe de scară!). Și cum la începutul acestui an Guvernul britanic a luat o decizie care ar fi trebuit să creeze un precedent pentru multe țări europene (a! pardon! - noi nu suntem încă în Europa!): s-a alocat în mod special o sumă de 40 milioane de lire sterline din care universitățile britanice să poată plăti pe cei care se întorc să cerceteze pe tărîmul natal cu cel puțin de 75 de mii de lire pe an. Universitățile și institutele de

cercetare care angajează astfel de repatriați se pot baza pe 20 milioane de lire ca fond de salarii, pentru ca din jumătatea cealaltă, cercetătorii să-și poată cere echipamentele de care au nevoie pentru lucru. Nu puțini au fost cei care mi-au catalogat spusele drept percepții greșite, de tip Radio Erevan.

Diferențele de mentalitate sunt teribil de șocante pentru cei care (re)vin în România. A încerca să schimbi ceva oricât de mic și de insignifiant poate fi chiar sinucidere. Multă lume spune că britanicii sunt conservatori. Ba îndrăznesc să spun chiar că se înșeală: mulți dintre ei au trecut pragul conservatorismului către refractarism. Și noi, ca români, avem de luptat din plin cu gloatele de refractari autohtoni, de la cele mai mici până la cele mai mari niveluri. Inerția lor, foarte eficientă, ne ucide sigur și lent, în chinuri mari. Dar deosebirea fundamentală dintre refractarismul englez și cel românesc este că al nostru își are sorginea într-un soi de primitivism cu patină ancestrală, chit că are doar vreo 50 de ani de vechime. Aici nu o dată realitatea este depășită până și de imaginația cea mai bolnavă. Pentru că generația mea nu poate uita atât de ușor urlatul acela sacadat, aproape animalic, al maselor ieșite în drum cu bâte și pancarte: *“Noi muncim, noi nu gândim!”*

Și acum ne e foarte rău, ne e poate un rău de moarte, și pentru că nepermis de mulți dintre noi am aplicat în practică, poate și din spirit de autoconservare, proverbul *“cel mai deștept cedează”*.